

*****

ПРИКЛАДНА ТА ПРАКТИЧНА ПСИХОЛОГІЯ

*****

УДК 167.7–37.025“313”159.9-057.4

МОДЕЛЬ ПСИХОЛОГІЧНОГО СУПРОВОДУ ПРОФЕСІЙНОГО РОЗВИТКУ МАЙБУТЬОГО ПСИХОЛОГА У ВНЗ

Корень Т.О.

I. Вступ

Нові соціальні вимоги, пов'язані з упродовженням у систему вищої освіти України положень Болонського процесу, який орієнтує її на більш ефективне використання своїх ресурсів, вимагає і перебудови системи підготовки психологів у сучасних умовах задля досягнення її якісно нового рівня.

У свою чергу, існуюча сьогодні нагальна потреба в психологічних знаннях вимагає підвищення вимог до якості освіти психологів, що знайшло своє відображення у прикладних дослідженнях О. Бондаренка, В. Ляудіс, Е. Романової, В. Семиченко та ін. Однак поза увагою дослідників залишилися питання зміни діяльності психологічної служби відповідно до підготовки майбутніх психологів у ВНЗ.

На різних етапах професійного розвитку психологів у ВНЗ неминуче виникають психологічні проблеми, зумовлені змістом і особливостями процесу професійно-особистісного самовизначення. Позитивну роль у подоланні цих проблем, досягненні вершин самореалізації може відіграти комплексний психологічний супровід процесу професійного розвитку, який необхідно здійснювати з опорою на особистісний потенціал студента.

Отже, однією із спроб подолання цієї проблеми є впровадження в освітній простір особистісно орієнтованої освіти (В. Давидов, О. Деркач, Ю. Забродін, В. Зінченко, та ін.), впровадження компонентів психологічної підтримки (Л. Газман, І. Дубровіна, С. Кривцова, та ін.), допомоги, захисту (О. Власова, Ю. Савенко, А. Штипель та ін.), супроводу (Г. Бардиєр, М. Бітянова, Н. Обухова, та ін.).

Одним із засобів реалізації ідей особистісно орієнтованої освіти й надання дієвої допомоги в створенні умов для повноцінного розвитку психолога є психологічна служба в якій повинна реалізовуватися модель психологічного супроводу. На наш погляд,

саме організація психологічного супроводу в процесі навчання дасть змогу оптимізувати процес підготовки психологів, які відповідатимуть сучасним вимогам.

У дослідженнях останніх років феномен психологічного супроводу, став предметом наукового осмислення. Саме в цьому напрямі інтенсивно йде розробка нових освітніх і психологічних технологій, спрямованих на розвиток особистості.

Однак аналіз наукових досліджень дає підстави констатувати, що залишається нез'ясованим питання про те, наскільки можливий в умовах вузівського навчання психологічний супровід професійного розвитку студента-психолога, які механізми психологічного супроводу при цьому можуть бути використані, і які його критерії ефективності. Також є невизначеною роль психологічної служби у вирішенні цих завдань.

Один з напрямів пошуку пов'язаний із розробкою концептуальних основ функціонування психологічної служби ВНЗ, діяльність якої буде здатна вирішувати завдання психологічного супроводу студентів у професійному розвитку. Все це й визначає актуальність нашого дослідження.

II. Постановка завдання

Метою статті є розробка моделі психологічного супроводу, яка сприятиме формуванню умов для професійного розвитку психологів.

Згідно з метою дослідження було поставлено такі завдання: 1) вивчити особливості технології психологічного супроводу: його напрями, принципи, рівні, види; 2) визначити критерії оцінювання ефективності психологічного супроводу майбутніх психологів.

III. Результати

У вітчизняній психолого-педагогічній літературі супровід розглядається як різновид процесу навчання й виховання. Аналіз сучасної психолого-педагогічної літератури показує, що існує неоднозначне бачення місця й ролі психологічного супроводу [4].

Відповідно до цього, відсутнє чітке його розуміння. В одних випадках його відносять до основних видів роботи психолога й чітко визначають його роль і місце [2], в інших – взагалі не згадують при аналізі змісту діяльності психологічної служби ВНЗ [4].

Ми вслід за Е.Ф. Зеєром розглядаємо психологічний супровід як цілісний процес вивчення, формування, розвитку й корекції професійного розвитку особистості. При аналізі професійного розвитку особистості в період навчання можна говорити про психологічний супровід як про системоутворювальний вид діяльності практичного психолога в системі психологічної служби ВНЗ.

Спираючись на визначення психологічного супроводу і ґрунтуючись на різних підходах до розуміння його сутності, розглянемо основні положення. Для цього ми визначимо мету, завдання, функції, принципи, види психологічного супроводу майбутнього психолога.

Метою психологічного супроводу в системі освіти є створення в межах об'єктивного психолого-педагогічного простору умов для максимального особистісного й професійного розвитку. Основним завданням психологічного супроводу професійної підготовки майбутніх психологів є допомогти студентові стати повноцінним суб'єктом свого професійного життя [4].

Психологічний супровід сприяє створенню орієнтовного поля професійного розвитку особистості, формуванню професійного Я, підтримці об'єктивної самооцінки, оперативній допомозі й підтримці, саморегуляції життєдіяльності, освоєнню технологій професійного самозбереження.

Таким чином, психологічний супровід особистості є безперервним процесом вивчення, формування й удосконалення особистості в межах освітнього простору, який вбачається нами найпродуктивнішою технологією підвищення якості освіти. Високоефективність цієї технології зумовлюється функціями, які вона виконує: діагностичною, цільовою орієнтацією, планування, організаторською, мобілізаційно-спонукальною, комунікативною, формувальною, контрольно-аналітичною й оцінювальною.

Для реалізації цих функцій у психологічному супроводі необхідно додержуватися таких принципів: відкритості; коректності, дотримання психологічних вимог щодо підтримки комфортних умов взаємодії – доброзичливості, моральне й емоційне заохочення, чуйності; орієнтації на професійну взаємодію; орієнтації на здатність студента самостійно долати труднощі; конфіденційності (анонімності); безперервності; мультидисциплінарності (комплексності).

На наш погляд, системоутворювальною ознакою необхідності процесу психологічного супроводу є характер суперечності між наявністю в людині проблеми і його Я.

Необхідно враховувати, що в процесі супроводу присутні два суб'єкти (ключові фігури): носій проблеми (супроводжуваний) і той, хто допомагає вирішити проблему (супровідний). Спрямованість взаємодії, таким чином, буде визначати різні види психологічного супроводу.

Розділяючи психологічний супровід на види, ми беремо за основу класифікації такі критерії: 1) часовий простір (попередження виникненню проблеми, навчання супроводжуваного методам вирішення проблем у процесі розв'язання проблемної ситуації, екстрена допомога у кризовій ситуації (Є. Казакова)); 2) тип впливу (індивідуально орієнтований й системно орієнтований); 3) суб'єкт (супровідний: викладач, психолог); 4) за змістом (комплексний, тематичний або локальний, параметричний); 5) за частотою (періодичний, постійний).

Наведена класифікація дає змогу розглянути сукупність ознак, які характеризують психологічний супровід, але вона не вичерпує різноманіття ситуацій того, хто супроводжує. Незалежно від виду психологічного супроводу, усі вони пов'язані зі співчуттям, співпереживанням, співробітництвом, які допомагають особистості на шляху саморозвитку [3].

Психологічний супровід професійного розвитку студентів-психологів може бути ефективним, якщо він відповідає цілям, завданням цього розвитку, проводиться систематично в рамках діяльності психологічної служби ВНЗ за такими напрямками: 1) розробка й реалізація програми індивідуального супроводу з урахуванням створення більш сприятливих умов для розвитку суб'єктів супроводу; 2) створення профілактико-корекційних програм, спрямованих на подолання проблем, характерних для майбутніх психологів.

Супровід є цілісною системою і як будь-яка система складається з елементів або компонентів, які водночас є його інваріантними етапами: діагностики, що служить основою для постановки цілей; відбору й застосування методичних засобів; аналізу проміжних і кінцевих результатів, що дає можливість корегувати хід роботи.

Ми пропонуємо виділити два рівні організації психологічного супроводу: теоретичний і емпіричний. Теоретичний рівень забезпечує безперервність, системність, цілісність процесу психологічного супроводу за допомогою єдиної логіки розвитку майбутнього психолога. Емпіричний рівень передбачає його системну організацію всередині кожного етапу: цільову спрямованість, зміст підтримки, педагогічні умови, технологію, проміжні й кінцеві результати, етапи психологічного супроводу (підготовчий, первинна діагностика, первинна допомога, повторна діагностика), індивідуального супроводу (консультативно-методичний, підсумкова діагностика).

У процесуальному плані супровід можна описати через послідовну реалізацію таких етапів: 1) проведення кваліфікованої діагностики сутності проблеми, її історії й потентних сил її носіїв; 2) інформаційний пошук методів, фахівців, які можуть допомогти вирішити проблему; 3) обговорення можливих варіантів вирішення проблеми з усіма зацікавленими суб'єктами й вибір найбільш доцільного шляху вирішення; 4) надання супроводжуваному первинної допомоги на початкових етапах реалізації плану (М. Бітянова, М. Семаг, Е. Казакова та інші).

Відповідно до етапів психологічного супроводу виділимо три основні компоненти, які не можуть існувати окремо, усі вони взаємопов'язані між собою.

Перший компонент – систематичне відстеження психолого-педагогічного статусу студента з погляду його актуального стану й перспектив найближчого розвитку. Другий компонент – створення соціально-психологічних умов для успішного навчання й розвитку “психологічного благополуччя” студентів. Третій компонент – створення спеціальних соціально-психологічних умов для вирішення проблем навчання, спілкування й психічного стану конкретних студентів або академічної групи [4].

Аналізуючи концептуальні положення психологічного супроводу, ми можемо визначити його предмет – процес спільного зі студентом визначення його власних інтересів, цілей, можливостей і шляхів подолання перешкод (проблем), що заважають йому самостійно досягати бажаних результатів у навчанні, саморозвитку, професійному розвитку, спілкуванні, способі життя.

Отже, у процесі надання психологічного супроводу необхідно допомогти студентові побачити життєву лінію як послідовність і широту рухів до поставленої мети, виробити в нього “продуктивну розумову позицію”. Цього, на наш погляд, можна досягти шляхом переходу від операційно-технічних аспектів діяльності до потребнісно-мотиваційного аспекту на “рефлексивному” й “особистісному” рівнях (П. Гальперін, І. Семенов, С. Степанов). Такий підхід допоможе майбутнім психологам вже в період навчання у ВНЗ вирішувати не тільки поставлені перед ними в навчальній діяльності завдання, а й активізуватися в ситуації пошуку, навчитися вирішувати суперечності й здійснювати усвідомлений вибір. Процес психологічного супроводу активізується не

тільки системою зовнішніх стимулів (вимог, очікувань, можливостей), а й, насамперед, системою внутрішніх спонукань: прагненнями, переконаннями, інтересами, установками самої особистості, потребою в саморозвитку.

Назвавши основні концептуальні положення, визначимо основні засоби, які ми передбачаємо використовувати в реалізації психологічного супроводу: діагностичний інструментарій (бесіда, інтерв'ю, спостереження, психобіографія тощо); групові форми роботи (організаційно-діяльністьна гра (ОДГ), тренінги, семінари тощо); індивідуальні форми (консультації, корекційні методи тощо).

Ефективність реалізації моделі психологічного супроводу професійного розвитку студентів-психологів ми можемо визначити згідно з критеріями (результатом супроводу): сформована професійна модель психолога, здатність до самоосвіти, самоорганізації, самопрезентації, професійне самовизначення, самоствердження, професійна ідентичність, самореалізація на рівні професійного навчання.

IV. Висновки

Ефективність процесу психологічного супроводу професійного розвитку майбутніх психологів забезпечує комплекс умов: побудови й впровадження в практику моделі й технології, що забезпечує професійний розвиток майбутніх психологів.

Ми передбачаємо, що створена модель психологічного супроводу в контексті роботи психологічної служби буде ефективно реалізована на практиці, оскільки ця інноваційна технологія дає змогу істотно збагатити процес професійної підготовки майбутніх психологів.

Література

1. Бітянова М.Р. Работа с ребенком в образовательной среде: решение задач и проблем развития : науч.-метод. пособ. для психологов и педагогов / М.Р. Бітянова. – М. : МГППУ, 2006. – 96 с.
2. Зеер Э.Ф. Психология профессий : учеб. пособ. для студ. вузов / Э.Ф. Зеер. – М. : Мир, 2006. – 336 с.
3. Крылова Н.Б. Формирование культуры будущего специалиста / Н.Б. Крылова. – М. : Высшая школа, 1990. – 136 с.
4. Овчарова Р.В. Психологическое сопровождение водительства / Р.В. Овчарова. – М. : Изд-во Института психиатрии, 2003. – 319 с.

Корень Т.О. Модель психологічного супроводу професійного розвитку майбутнього психолога у ВНЗ

Анотація. У статті розроблено модель психологічного супроводу, яка сприяє формуванню умов для професійного розвитку психологів; визначено особливості психологічного супроводу: напрями, принципи, рівні, види; зазначено критерії оцінювання ефективності психологічного супроводу.

Ключові слова: психологічний супровід, модель психологічного супроводу, психологічна служба ВНЗ, професійний розвиток майбутнього психолога.

Корень Т.О. Модель психологического сопровождения профессионального развития будущего психолога в вузе

Аннотация. В статье разработана модель психологического сопровождения, которая оказывает содействие формированию условий для профессионального развития психологов; определяются особенности психологического сопровождения: направления, принципы, уровни, виды; определены критерии оценки эффективности психологического сопровождения.

Ключевые слова: психологическое сопровождение, модель психологического сопровождения, психологическая служба вуза, профессиональное развитие будущего психолога.

Koren T.O. Model of psychological support of the future psychologist professional development in higher school

Annotation. It is worked out the model of the psychological maintenance which is contributes the formation of conditions for the psychologist's professional development, it is determined the peculiarities of psychological maintenance, such as: directions, principles, levels, kinds; it is determined the criteria of the effectiveness' mark of psychological maintenance.

Key words: psychological maintenance, the model of psychological maintenance, the psychological work of higher education establishments, the professional development of the future psychologist.